

KS. HENRYK OLSZAR
Katowice, UŚ

WKŁAD DUCHOWIEŃSTWA KATOLICKIEGO W ROZWÓJ DUCHOWY I MATERIALNY GMIN POGRANICZA — GODOWA, GORZYC ŚLĄSKICH I KRZYŻANOWIC W XX WIEKU

Jednym ze sposobów kształtowania postaw patriotycznych wobec „Małej Ojczyzny”, położonej nad Odrą i Olzą, jest przybliżanie sylwetek jej wybitnych postaci poprzez poznawanie życia i owoców ich pracy. Wśród nich znaleźli się również duchowni katolicy XX stulecia, którzy potrafili w sposób ciągły, konsekwentny i skuteczny kształtować i własne, i innych postawy godne naśladowania w 23 parafiach dwóch dekanatów: gorzyckiego w archidiecezji katowickiej¹ i tworkowskiego w diecezji opolskiej², przylegających do siebie i zajmujących powierzchnię 175 km kwadratowych³; zamieszkałych przez blisko 45 tysięcy osób i położonych terytorialnie w granicach gmin: Godów, Gorzyce Śląskie, Krzyżanowice i Krzanowice

¹ Dekanat Gorzyce Śląskie tworzy obecnie 12 parafii rzymskokatolickich, położonych na terenie powiatu wodzisławskiego w gminach Gorzyce i Godów oraz w Wodzisławiu Śląskim (Marusze i ulica ks. Kasperczyka w parafii turzańskiej): parafia Chrystusa Króla w Czyżowicach, parafia św. Józefa Robotnika w Godowie, parafia Podwyższenia Krzyża Świętego i św. Anny w Gołkowicach, parafia św. Anioła Stróża w Gorzycach Śląskich, parafia Ducha Świętego w Gorzycach Śląskich Osinach, parafia św. Jana Nepomucena w Krostoszowicach, parafia Wszystkich Świętych w Łaziskach Rybnickich, parafia NMP Królowej Pokoju w Olzie, parafia Najświętszego Serca Pana Jezusa w Rogowie, parafia Najświętszego Serca Pana Jezusa w Skrzeńsku, parafia św. Michała Archanioła w Skrzyszowie i parafia Matki Bożej Fatimskiej w Turzy Śląskiej. Zob. Z. KOCON, J. SMOLEC (opr.), *Schematyzm Archidiecezji Katowickiej*, Katowice 2009, s. 110–111.

² Dekanat Tworków tworzy obecnie 9 parafii rzymskokatolickich, położonych na terenie powiatu raciborskiego zarówno w gminie Krzyżanowice: parafia Wszystkich Świętych w Bieńkowicach, parafia św. Jadwigi w Bolesławiu, parafia św. Anny w Chałupkach, parafia św. Anny w Krzyżanowicach, parafia Najświętszego Serca Pana Jezusa w Owsiszczu, parafia Najświętszego Serca Pana Jezusa w Roszkowie, parafia Trójcy Świętej w Rudyszwałdzie, parafia śś. Apostołów Piotra i Pawła w Tworkowie i parafia św. Jadwigi w Zabełkowie, jak i w gminie Krzanowice — parafia Chrystusa Króla w Bojanowie, a także południowej dzielnicy miasta Raciborza — parafia Matki Bożej Różańcowej w Sudole. Zob. *Schematyzm diecezji opolskiej*, Opole 2010, s. 354–360.

³ Odpowiednio: 102,5 km² dla dekanatu gorzyckiego i 72,5 km² dla dekanatu tworkowskiego.

oraz miast: Racibórz i Wodzisław Śląski⁴. Księża działali tu w specyficznym trójkącie, gdzie ścierały się, konkurowały ze sobą i wzajemnie się wzbogacały wpływy polskie, morawskie i niemieckie. O specyfice ich podopiecznych decydowała „pograniczność i tegoż pogranicza historia”. Zdaniem księdza-poety JERZEGO SZYMIKA — „patrząc z Zachodu, byli [oni] jeszcze racjonalni, a już emocjonalni; patrząc ze Wschodu, byli jeszcze serdeczni, a już racjonalni. (...) Suma [ich] cnót i wartości była większa od sumy ich wad”⁵. Na pograniczu — według księdza-filozofa JÓZEFA TISCHNERA — „widzieli wielkie horyzonty i wielki świat”⁶

Umiłowanie śląskiej ziemi, przypominanie o jej narożnikowym położeniu i jej przygranicznej historii; mówienie o świętości i trwałości rodziny oraz etosie pracy; rozwijanie pobożności i duchowości eucharystycznej i maryjnej; zwracanie uwagi na piękno dorobku kultury materialnej i duchowej; uczenie szacunku do rodziców, rodzeństwa i dziadków; głębokie przywiązanie do tradycji przodków; pielęgnowanie otwartości i gościnności, zwyczajów i obyczajów śląskich; wreszcie ukochanie mowy ojczystej — to główne zadania, jakie realizowali w tym miejscu księża katolicy razem ze swoimi parafianami, szczególnie intensywnie w czasach przełomów historycznych. Wytrwałość w działaniu i wiara w sprawiedliwość społeczną nie byłaby tu możliwa bez miłości do Boga i ludzi. O tym doświadczeniu pedagogiczno-wychowawczym miejscowego duchowieństwa, naznaczonym tajemnicą, dowiadujemy się z zapisanych wspomnień, kronik parafialnych i wywiadów⁷. Z okazji ogłoszonego przez papieża BENEDYKTA XVI Roku Kapłańskiego 2009–2010 otrzymaliśmy *Słownik biograficzny duchowieństwa (archi)diecezji katowickiej*⁸, opracowany przez zespół pod kierownictwem ks. prof. JERZEGO MYSZORA. Jest on najnowszym źródłem wiedzy o kapłanach Kościoła katowickiego w XX stuleciu. Z kolei niedawno wydana praca ks. ANDRZEJA HANICHA pt. *Martyrologium duchowieństwa Śląska Opolskiego w latach II wojny światowej*⁹ przybliżyła nam informacje o świadectwie życia wielu kapłanów diecezji opolskiej minionego stulecia.

Wspomniany XX w. był okresem ogromnych przemian społeczno-gospodarczych w gminach położonych u wylotu Bramy Morawskiej, wywołanych najpierw wybuchem I wojny światowej, powstaniem i plebiscytem, a potem spowodowanych dwoma systemami politycznymi, zwalczającymi działalność górnośląskich i śląsko-opolskich duszpasterzy na polu duchowym i materialnym. Czas II wojny światowej — przez nienawiść nazistowską i komunistyczną do wszystkiego, co ka-

⁴ Strony internetowe: <http://www.wikipedia.org/>Gminy: Godów, Gorzyce Śląskie, Krzyżanowice; sołectwo Bojanów, Dzielnice Raciborza: Sudoł; Dzielnice Wodzisławia Śląskiego (3 VII 2012).

⁵ Por. J. SZYMIK, *Akropol z hołdy, czyli teologia Śląska*, Katowice 2002, s. 19, 45–46.

⁶ Por. J. TISCHNER, *Boski młyn*, Kraków 1992, s. 85.

⁷ Por. J. GRAJEWSKA-WRÓBEL, *Poznawanie „Małej Ojczyzny” drogą szukania wartości*, w: I. JAŃCZAK (opr.), *Z tej ziemi. Śląski kalendarz katolicki na rok 2010*, Katowice 2009, s. 182–184.

⁸ Katowice 2009, s. XVIII, 482.

⁹ Opole 2009, s. 159.

tolickie — spowodował prześladowanie wielu kapłanów. Niektórzy z nich zapłacili życiem za wierność Chrystusowi. Wśród 108 męczenników za wiarę tego okresu, wyniesionych na ołtarze przez Ojca Świętego JANA PAWŁA II w 1999 r. w Warszawie, jest również najwybitniejszy przedstawiciel śląskiego kleru i naszego przygranicznego regionu, człowiek niezłomnego charakteru i ducha — bł. ks. EMIL SZRAMEK z Tworkowa¹⁰. Śmierć z rąk żołnierzy radzieckich ponieśli trzej kapłani–męczennicy, związani z Gorzycami Śląskimi pracą duszpasterską lub pochodzeniem: TEODOR HENRYK WALENTA — w piwnicy na probostwie gorzyckim za obronę kobiet przed pijanymi Rosjanami¹¹, JÓZEF SCHRODA — w Kielczy koło Zawadzkiego „za posiadanie w uzębieniu kilku koronek ze złota”¹² i ERYK SCHEWIOR — za obronę siostr zakonnych pracujących w szpitalu; jego ciało oblano benzyną i spalono w Gogolinie¹³. Na froncie stracił życie w 1945 r. ks. FRANCISZEK SMOLORZ — wikariusz parafii Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Tworkowie¹⁴. W Rogowie nad Odrą urodził się sługa Boży JÓZEF HUWER — ojciec z misyjnego Zgromadzenia Słowa Bożego, który — aresztowany i prześladowany ze względu na stan duchowny — zmarł 9 stycznia 1941 r. z wycieńczenia w obozie koncentracyjnym Buchenwald koło Weimaru. Rodzina otrzymała jego brewiarz, stułę i różaniec¹⁵. W Więzieniu Karnym we Wrocławiu¹⁶ zmarł w 1943 r. ks. WALTER GĄSKA, były proboszcz z Zabełkowa, znieważony czynnie w czasie górnośląskiego plebiscytu za propolską działalność na terenie nad Odrą i Olzą¹⁷. W listopadzie 1921 r. z terenu plebiscytowego

¹⁰ Zob. H. BEDNORZ, J. BAŃSKA, *Życie i działalność ks. Emila Szramka 1887–1942*, Katowice 1966, s. 224; J. MY SZOR, *Dlaczego zginął ks. Emil Szramek*, w: E. SZCZOTOK, A. LISKOWACKA (red.), *Victor- quia Victima. Książd Emil Szramek (1887–1942)*, Katowice 1996, s. 59–68; TENŻE, *Sługa Boży ks. Emil Szramek — proces beatyfikacyjny męczenników II wojny światowej. Nowe pytania i odpowiedzi. Edycja tekstów źródłowych*, SSHT 30 (1997), s. 249–271.

¹¹ Zob. H. OLSZAR, *Walenta Teodor*, w: J. MY SZOR (red.), *Leksykon duchowieństwa represjonowanego w PRL w latach 1945–1989. Pomordowani – więzieni – wygnani*, t. I, Warszawa 2002, s. 305–307; *Ostatnie ofiary ... Ks. Teodor Walenta (1882–1945)*, „U Nas” [Gmina Gorzyce], (1995), nr 6 (29), s. 5.

¹² A. HANICH, *Martyrologium duchowieństwa Śląska Opolskiego w latach II wojny światowej*, Opole 2009, s. 38, 49–50.

¹³ Zob. *tamże*, s. 38, 45–46; por. J. MY SZOR, *Schewior Erich*, w: TENŻE (red.), *Leksykon duchowieństwa represjonowanego w PRL w latach 1945–1989 ...*, t. II, Warszawa 2003, s. 254.

¹⁴ HANICH, *Martyrologium duchowieństwa Śląska Opolskiego*, s. 32.

¹⁵ D. JAKUBCZYK, *Skarby historii, kultury i sztuki gmin pogranicza Gorzyce i Dolna Lutynia*, Gorzyce 2007², s. 161–162; A. LABUDA, *II proces beatyfikacyjny męczenników polskich II wojny światowej 1939–1945*, „Misjonarz” (2002), nr 3; J. BRZOZOWSKI, *Na fundamencie męczenników. Misyjne Seminarium Duchowne Księży Werbistów w Pieniężnie 1948–2008*, Pieniężno 2010, s. 37.

¹⁶ M. POLAKOWSKA, *Zespół archiwalny Okręgowej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu we Wrocławiu 1945–1998 w zasobie Oddziału IPN we Wrocławiu*. Zob. Strona internetowa: <http://www.ipn.gov.pl/> (3 VII 2012).

¹⁷ Zob. H. GWÓZDŹ, *Udział duchowieństwa śląskiego w akcji plebiscytowej i powstaniach (1919–1921)*, SSHT 15 (1982), s. 184; por. A. i R. DROBNY, *Zabełków od pradziejów do współczesności*, Racibórz 2010, s. 69.

przed paramilitarnymi bojówkami „orgeszów”¹⁸, rozbijających polskie zgromadzenia, uchodził do Warszawy ks. JAN MASNY, związany pochodzeniem z Krzyżanowicami. W okresie II wojny światowej został on zmuszony przez Niemców do opuszczenia Rogowa nad Odrą¹⁹. Tragedie przerwały życie ks. EDWARDA BRANDYSA ze Zgromadzenia Misjonarzy św. Wincentego à Paulo, związanego pracą duszpasterską i społeczną z Gorzycami Śląskimi (kwiecień 1945 r.), i ks. KONRADA BALCERA, proboszcza z Tworkowa (6 listopada 1946 r.). Obaj weszli w ogrodzie na aktywne miny. Służbę Bogu na misjach w Peru przypłacili życiem księża: KAROL KRZYŻOK i KLEMENS KASZA z Tworkowa²⁰. Papież Jan Paweł II, przemawiając w Bydgoszczy 7 czerwca 1999 r. podczas siódmej pielgrzymki do Polski, powiedział:

Za szczególną powinność naszego pokolenia (...) uważam zebranie wszystkich świadectw o tych, którzy oddali życie za Chrystusa. (...) I to jest do dzisiaj naszą [duchową] siłą (...). Trzeba, ażebyśmy przechodząc do trzeciego tysiąclecia spełnili obowiązek, powinność wobec tych, [na których] spełniły się słowa z Księgi Mądrości: „Bóg (...) doświadczył ich jak złoto w tyglu i przyjął ich jak całopalną ofiarę”²¹ (...) Oni są dla nas jakimś wielkim wołaniem i zarazem wezwaniem. Ukazują swoim życiem, że światu potrzeba takich właśnie Bożych szaleńców (...). Takich, którzy będą mieli odwagę miłować i nie cofną się przed żadną ofiarą w nadziei, że kiedyś wyda ona owoc wielki²².

Tragiczna śmierć wymienionych wyżej kapłanów świadczy o żywotności Kościoła katolickiego nad Odrą i Olzą, wskazuje inspirujące wzory życia chrześcijańskiego, pomaga społecznościom parafialnym interpretować Ewangelię Jezusa Chrystusa w różnorodnych okolicznościach życia²³

W okresie państwa komunistycznego podejmowano próby redukcji działalności pastoralnej i katechetycznej kolejnych „Bożych szaleńców”²⁴. Wielu kapłanów, związanych pochodzeniem lub pracą na rzecz lokalnego Kościoła z południową częścią Kotliny Raciborskiej i Płaskowyzu Rybnickiego, doznawało jawnych prześladowań. Ten okres zaowocował ich bohaterską postawą. Tak było w przypadku ks. EWALDA KASPERCZYKA, związanego z sanktuarium Matki Bożej Fatimskiej w Turzy Śląskiej²⁵. Rozwijający się pod jego opieką kult maryjny był solą

¹⁸ *Organisation Escherich (Orgesch)* prowadziła swoją działalność na Górnym Śląsku w latach 1920–1921. Zob. F. HAWRANEK I IN. (red.), *Encyklopedia powstań śląskich*, Opole 1982, s. 360.

¹⁹ *Masny Jan*, w: J. MYSZOR (red.), *Słownik biograficzny duchowieństwa (archi)diecezji katowickiej 1922–2008*, Katowice 2009, s. 243.

²⁰ S. PISAREK, *Parafia p.w. św. Jana Chrzciciela w Pawłowicach*, Pawłowice 1996, s. 64; A. BINDACZ, *Tworków wczoraj i dziś*, Racibórz 2007, s. 88, 93.

²¹ Mdr 3,5-6.

²² JAN PAWEŁ II, *Dziela zebrane*, t. IX: *Homilie i przemówienia z pielgrzymek — Europa*, cz. I: *Polska*, Kraków 2008, s. 787.

²³ W. KIWIOR, *Dlaczego beatyfikacja i kanonizacja?*, „Biuletyn Męczennicy” [Pelplin] (2006), nr 5 (1).

²⁴ M. OLSZEWSKI, *Duszpasterstwo parafialne w świetle programów duszpasterskich Episkopatu Polski 1967–2000. Studium teologiczno-pastoralne*, Białystok 2005, s. 11.

²⁵ Zob. K. BANAS, A. DZIUROK (red.), *Represje wobec duchowieństwa górnośląskiego w latach 1939–1956 w dokumentach*, Katowice 2003, s. 41.

w oku ówczesnych władz okresu stalinowskiego. W latach 1950–1954 aż 38 razy przesłuchiowano go na posterunku Milicji Obywatelskiej i w siedzibie kierownika Powiatowego Urzędu ds. Wyznań w Wodzisławiu Śląskim, zaś Kolegium przy Powiatowej Radzie Narodowej w tym mieście wymierzyło mu w 1953 r. karę w wysokości ówczesnych 750 złotych za zorganizowanie odpustu fatimskiego. Gen. JERZY ZIĘTEK, w imieniu Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Katowicach, wymógł na wikariuszu kapitulnym, ks. JANIE PISKORZU, w październiku 1954 r. przeniesienie go do parafii NSPJ w Rybnej-Strzybnicy. Komunistyczna propaganda nazywała go „symbolem powrotu Niemców na Śląsk”; oskarżano go o „szerzenie kultu rewizjonistycznego posłannictwa fatimskiego” Dnia 30 lipca 1964 r. milicjanci i urzędnicy SB przeprowadzili rewizję na probostwie w Turzy Śląskiej, połączone z konfiskatą majątku parafialnego²⁶ Niektórzy duchowni — jak ks. RUDOLF ADAMCZYK z Uchylska, oskarżony o szpiegostwo na rzecz USA, kontakty z biskupem kieleckim CZESŁAWEM KACZMARKIEM i malwersacje finansowe przy budowie katedry — odbywali kary kilkuletniego więzienia²⁷ Inni księża wraz ze swoimi parafianami pokonywali ogromne trudności przy odbudowie, budowie lub rozbudowie kościołów i kaplic²⁸.

Rekonstrukcja duchowieństwa określonego obszaru i czasu to nie suma biografii, ale połączenie niejako dwóch wątków. Jednym jest życie instytucjonalne i w szerokim znaczeniu społeczne, w którym księża ci uczestniczyli, drugim właśnie postać tego uczestnictwa. Kapłani związani z terenami nad Odrą i Olzą byli w XX w. społecznikami, działaczami narodowymi i politycznymi, a nawet naukowcami; posiadali oni także zainteresowania osobiste, które urzeczywistniali w czasie wolnym od zajęć duszpasterskich²⁹

Wspólną odpowiedzialność księży i wiernych za funkcjonowanie parafii dostrzegamy szczególnie w trosce o wystrój i stan świątyń oraz we współpracy przy realizacji inwestycji budowlanych. Wspomniany już ks. Ewald Kasperczyk po zakończeniu okupacji hitlerowskiej pełnił na krótko obowiązki substytutu w parafii św. Anioła Stróża w Gorzycach Śląskich, gdzie organizował kuchnię dla biednych i grzebał rozsiane po okolicy szczątki ludzkie. Na prośbę biskupa STANISŁAWA ADAMSKIEGO wybudował w sąsiedniej Turzy Śląskiej kościół pw. Matki Bożej

²⁶ Archiwum Archidiecezjalne w Katowicach (dalej: AAKat), Akta personalne ks. Ewalda Kasperczyka, sygn. 299; *Kasperczyk Ewald*, w: MYSZOR (red.), *Słownik biograficzny duchowieństwa (archi)diecezji katowickiej*, s. 149–150.

²⁷ Zob. J. DZIWOŃKI, *Adamczyk Rudolf*, w: MYSZOR (red.), *Leksykon duchowieństwa represjonowanego w PRL*, t. I, s. 1–3; A. GRAJEWSKI, *Wygnanie*, Katowice 1995, s. 33, 35, 38, 122, 133, 151, 153, 163; por. R. ADAMCZYK, *Czyśćciec*, Paryż 1985.

²⁸ Zob. W. SKWORC, *Budownictwo kościołów w diecezji katowickiej w latach 1945–1989*, Katowice 1996.

²⁹ H. OLSZAR, *Duchowieństwo katolickie diecezji śląskiej (katowickiej) w Drugiej Rzeczypospolitej*, Katowice 2000, s. 13, 18.

Fatimskiej. Przyjmował liczne pielgrzymki oraz organizował dni chorych i noce pokuty, a także dni odpustowe w niedziele po trzynastym dniu miesiąca od maja do października, które ściągały liczne rzesze pątników³⁰. Jego godnym następcą był ks. GERARD NOWIŃSKI. Przez wiele lat dbał o rozwój kultu maryjnego. Zasłużył się rozbudową przykościelnej infrastruktury, niezbędnej dla ogromnej liczby pielgrzymów. Za jego czasów do „Śląskiej Fatimy” zaczęły przybywać pielgrzymki z coraz odleglejszych zakątków kraju³¹.

Nad Olzą, na terenie gminy Godów, powstały nowe parafie: w Gołkowicach, gdzie w latach 1985–1986 wzniesiono też nowy kościół dzięki staraniom ks. TEOFIŁA LENARTOWICZA³²; w Łaziskach Rybnickich — w czasach proboszczowania ks. SEWERYNA MAZURA³³ — gdzie przy drewnianej świątyni, nazywanej przez historyków sztuki „gotycką odmianą małopolską”³⁴, oraz w Krostoszowicach, gdzie w latach 1982–1983 powstał nowy obiekt sakralny z inicjatywy ks. ZYGMUNTA PERDYŁY³⁵, a także w Skrbeńsku, gdzie w 1975 r. ks. JÓZEF BARTAS³⁶ otrzymał polecenie prowadzenia duszpasterstwa³⁷. W Godowie, dzięki zaangażowaniu ks. JULIUSZA JÓZEFA MERKELA³⁸, poświęcono nową świątynię w 1930 r.³⁹ W latach 1930–1933 za sprawą ks. ROBERTA WAŁŁACHA [WALLACHA]⁴⁰ powstał nowy kościół w Skrzyszowie⁴¹. Ks. JAN BRACIK⁴² patronował budowie kaplicy w Podluczu (1999)⁴³. W sąsiedniej gminie Gorzyce Śląskie w XX w. — obok wspomnianej już Turzy Śląskiej — wybudowano kościoły w Olzie (1932–1935)⁴⁴, Osinach (1984–

³⁰ G. NOWIŃSKI, *Turza, Śląska Fatima*, Turza Śląska 2002², s. 41–102. Por. *Sanktuarium powstało na naszych oczach*, „Gazeta Wyborcza” (1998), nr 267 (14–15 XI), s. 4–5.

³¹ *Jubileusz „Śląskiej Fatimy”*. Zob. <http://www.nowiny.pl/> (3 VII 2012).

³² J. PAWLICZEK (opr.), *Katalog Archidiecezji Katowickiej*, cz. II: *Dekanaty i parafie*, Katowice 2005, s. 130–131.

³³ *Mazur Seweryn*, w: MYSZOR (red.), *Słownik biograficzny duchowieństwa (archi)diecezji katowickiej*, s. 250.

³⁴ P. PORWOŁ, *Kościół drewniany p.w. Wszystkich Świętych w Łaziskach nad Olzą*, Racibórz 1999.

³⁵ AAKat, Akta personalne ks. Zygmunta Perdyły, sygn. 627; *Perdyła Zygmunt*, w: MYSZOR (red.), *Słownik biograficzny duchowieństwa (archi)diecezji katowickiej*, s. 302; S. BABUCHOWSKI, *Byłymiedze, będzie autostrada. Parafia św. Jana Nepomucena w Krostoszowicach*, „Gość Niedzielny” (katowicki) (2005), nr 11 (683) z 13 III, s. VIII.

³⁶ KOCOŃ, SMOLEC (opr.), *Schematyzm Archidiecezji Katowickiej*, s. 273.

³⁷ PAWLICZEK (opr.), *Katalog Archidiecezji Katowickiej*, cz. II: *Dekanaty i parafie*, s. 145.

³⁸ AAKat, Akta personalne ks. Juliusza Merkela, sygn. 514; *Merkel Juliusz*, w: MYSZOR (red.), *Słownik biograficzny duchowieństwa (archi)diecezji katowickiej*, s. 252.

³⁹ R. BOREK, *Godów 1294–1994*, [Wodzisław Śląski 1994], s. 17–19.

⁴⁰ AAKat, Akta personalne ks. Roberta Wallacha, sygn. 891; *Wałtach (Wallach) Robert*, w: MYSZOR (red.), *Słownik biograficzny duchowieństwa (archi)diecezji katowickiej*, s. 433–434.

⁴¹ M. MARCOL, *Duszpasterstwo i jego rozwój w parafii św. Michała Archaniola w Skrzyszowie w latach 1922–2007*, s. 64 (mps w posiadaniu autora).

⁴² PAWLICZEK (opr.), *Katalog Archidiecezji Katowickiej*, cz. II, s. 136.

⁴³ „Jesteśmy” [Informator Samorządowy Gminy Godów] (2009), nr 1 (72), s. 12.

⁴⁴ *Budujemy Kościół Boży. W 50-tą rocznicę ustanowienia parafii Najświętszej Maryi Panny Królowej Pokoju w Olzie* b.r.w. i b.m.w.

1986)⁴⁵ i Czyżowicach (1997–2002)⁴⁶. Ich budowniczymi byli księża: TEODOR WALENTA⁴⁷, ZENON SZCZĘSNY⁴⁸ i JERZY DUDEK⁴⁹. Ks. ERYK DZIEŻOK pobyt w Gorzycach Śląskich rozpoczął od pogrzebania swojego poprzednika, ks. Teodora Walenty. Parafię zastał zrujnowaną zarówno duchowo, jak i materialnie. W latach 1945–1948 odbudował i powiększył gorzycki kościół⁵⁰. Jego dzieło kontynuowali księża: JAN RZEPKA⁵¹ i GINTER LENERT⁵². Odbudową zniszczonych przez działania wojenne kościołów w Olzie (1945–1946) i Rogowie nad Odrą (1945–1948) zajęli się duchowni niezwykle pracowici i gorliwi w duszpasterstwie: ERYK KUREK⁵³ i ALOJZY LATUSEK⁵⁴. Nad Odrą, w gminie Krzyżanowice, dzięki wspólnej pracy duchowieństwa i wiernych, powstały nowe kościoły w: Raciborzu Sudole (1904–1905), Owsiszczu (1923–1924), Bojanowie (1925–1928), Roszkowie (1935), Zabełkowie (1936–1937) i Chałupkach (1981); powiększono świątynię w Bolesławiu (1932)⁵⁵. Działania wojenne przyczyniły się do zniszczenia kościoła w Zabełkowie, odbudowanego w latach 1946–1948 przez ks. JERZEGO WOITZIKA we współpracy ze społecznością parafialną⁵⁶. W 1945 r. w wyniku uderzenia bomb fosforowych runął 15-metrowy szczyt wieży kościelnej w Krzyżanowicach. Zdewastowaną przez wojnę świątynię remontował w latach 1947–1949 ks. RAJMUND GROCHLA — ostatni ksiądz, który zajmował się tu hodowlą i uprawą roli — oraz jego parafianie, którzy kwestowali na ten cel w sąsiednich wioskach. Po jego śmierci remontami kościoła kierowali księża: ALOJZY WOLNY, FRANCISZEK PERLIŃSKI i JERZY WITECZEK, który w 1995 r. przywrócił pierwotny kształt wieży kościelnej. Staraniem ks. Per-

⁴⁵ PAWLICZEK (opr.), *Katalog Archidiecezji Katowickiej*, cz. II, s. 141–142.

⁴⁶ P. PAWLICA, *Historia kościołów w gminie Gorzyce*, „U nas” (2004), nr 3 (134); 8 (139); 9 (140).

⁴⁷ *Walenta Teodor*, w: MYSZOR (red.), *Słownik biograficzny duchowieństwa (archi)diecezji katowickiej*, s. 432–433.

⁴⁸ AAKat, Akta personalne ks. Zenona Szczęsnego, sygn. 1010; *Szczęśny Zenon*, w: MYSZOR (red.), *Słownik biograficzny duchowieństwa (archi)diecezji katowickiej*, s. 389–390.

⁴⁹ Strona internetowa: <http://www.czyzowice.wb.pl/kosciol.html/> (30 X 2009); KOCOŃ, SMOLEC (opr.), *Schematyzm Archidiecezji Katowickiej*, s. 301.

⁵⁰ AAKat, Akta personalne ks. Eryka Dzieżka, sygn. 157; *Dzieżok Eryk*, w: MYSZOR (red.), *Słownik biograficzny duchowieństwa (archi)diecezji katowickiej*, s. 79–80; L. MUSIOŁ, *Gorzycy. Monografia historyczna wsi, kościoła oraz parafii*, 1965, s. 102–104 (mps w posiadaniu autora).

⁵¹ AAKat, Akta personalne ks. Jana Rzepki, sygn. 1008; *Rzepka Jan*, w: MYSZOR (red.), *Słownik biograficzny duchowieństwa (archi)diecezji katowickiej*, s. 346–347; *Droga do Gorzyc (ks. prałat Jan Rzepka)*, „U nas” (1997), nr 7 (54), s. 1, 5; nr 8 (55), s. 9.

⁵² „*Karmisz nas do syta*” *Homilia wygłoszona przez ks. dr. Henryka Olszara podczas uroczystej mszy świętej pożegnalno-powitalnej księży: Gintera Lenerta i Stefana Stebla*, „U nas” (2009), nr 8 (199), s. 6–7.

⁵³ AAKat, Akta personalne ks. Eryka Kurka, sygn. 406; *Kurek Eryk*, w: MYSZOR (red.), *Słownik biograficzny duchowieństwa (archi)diecezji katowickiej*, s. 202.

⁵⁴ AAKat, Akta personalne ks. Alojzego Latuska, sygn. 427; *Latusek Alojzy*, w: MYSZOR (red.), *Słownik biograficzny duchowieństwa (archi)diecezji katowickiej*, s. 210.

⁵⁵ J. KOPIEC, A. SITEK, G. STRZEDUŁA, E. SZUBA (red.), *Rocznik Diecezji Opolskiej*, Opole 1996, s. 629–633, 635–637, 642.

⁵⁶ Zob. http://pl.wikipedia.org/wiki/Chałupki,_Owsiszcze,_Zabełków (3 VII 2012).

lińskiego 15 września 1986 r. filia Roszków otrzymała swojego administratora — ks. RYSZARDA RIKERTA⁵⁷ W 1993 r. w sąsiednim Tworkowie ks. PIOTR HETMAN rozpoczął remont kościoła, poważnie uszkodzonego w 1945 r., i restaurację jego zabytków. Podczas prac związanych z osuszaniem budynku odkryto miejsce pochówków członków rodziny REISWITZÓW. Bez wątpienia odkrycie krypty i odrestaurowane znajdujących się tam sarkofagów, umieszczonych następnie w bocznej wnęce kościoła, rozstawiły parafię i miejscowość⁵⁸

Kapłani pracujący na terenach położonych nad Odrą i Olzą znani byli nie tylko z działalności budowlanej i remontowej. Serca i umysły mieszkańców Skrzyszowa kształtował przez 35 lat ks. dr EDMUND SLADDECZEK. Po maturze odbył studiach we Wrocławiu, Tybindze i Lipsku. Był dobrym znawcą teologii, prawa i ekonomii społecznej⁵⁹ Jego następcą, ks. JAN MATEJCZYK, dla dobra powierzonych sobie wiernych rozwiązywał trudne problemy narodowościowe. Z tego powodu był poświadczany o sprzyjanie albo Polakom, albo też Niemcom⁶⁰ We wspomnieniach parafian z Gołkowic zapisał się ks. IZYDOR MYŚLIWIEC. Mówili o nim, że był dobrym gospodarzem i człowiekiem wrażliwym na potrzeby ubogich, zaś „drzwi jego plebanii były otwarte na szerokość jego kapłańskiego serca”⁶¹ W stanie wojennym w Polsce (1981–1983) ks. EDMUND ŻYDEK z wielkim zapałem prowadził w dekanacie gorzyckim duszpasterstwo charytatywne. Skupiał wokół tej sprawy „ludzi dobrej woli”; organizował okresowe dni skupienia dla pracowników związanych z dobroczynnością⁶². W Raciborzu-Sudole wspominany jest ks. AUGUSTYN HAACK, budowniczy tamtejszego kościoła oraz niezwykle aktywny i lubiany duszpasterz, a także autor artykułów drukowanych w „Monatshefte” i „Deutscher Hausschatz” oraz przekładów z języków romańskich, angielskiego, rosyjskiego i sanskrytu (*Die Lotosblume*). Jednym z jego następców był ks. JAN SZKATUŁA, urodzony w Skrzyszowie, który wprowadził tu wczesną Komunię św. dla dzieci i rozbudził życie sakramentalne, czego dowodem była zwiększająca się liczba przystępujących do Stołu Pańskiego. Uczniem znanego filozofa, ks. prof. Józefa Tischnera, był kolejny proboszcz z Raciborza Sudoła — ks. JÓZEF PRZYWARA, który zajął się rozwojem wewnętrznym człowieka, badając koncepcję metabolizmu energetyczno-informacyjnego i psychiatrię aksjologiczną prof. ANTONIEGO KĘPIŃSKIEGO. W wyniku tych zainteresowań powstały dwie jego prace: *Bycie człowiekiem w świecie według*

⁵⁷ J. BINDACZ, *Krzyżanowice. Kronika XX wieku. Kreuzenort. Chronik des XX. Jahrhunderts*, Krzyżanowice 1998, s. 57–61.

⁵⁸ BINDACZ, *Tworków wczoraj i dziś*, s. 97–102.

⁵⁹ AAKat, Akta personalne ks. Edmunda Sladeczka, sygn. 763; *Sladeczek Edmund*, w: MYSZOR (red.), *Słownik biograficzny duchowieństwa (archi)diecezji katowickiej*, s. 366–367.

⁶⁰ MARCOL, *Duszpasterstwo i jego rozwój w parafii św. Michała Archaniola w Skrzyszowie*, s. 63.

⁶¹ AAKat, Akta personalne ks. Izidora Myśliwca, sygn. 559; *Myśliwiec Izidor*, w: MYSZOR (red.), *Słownik biograficzny duchowieństwa (archi)diecezji katowickiej*, s. 272.

⁶² AAKat, Akta personalne ks. Edmunda Żydka, sygn. 967; *Żydek Edmund*, w: MYSZOR (red.), *Słownik biograficzny duchowieństwa (archi)diecezji katowickiej*, s. 472.

prof. Antoniego Kępińskiego i *Przestrzeń społeczna według Antoniego Kępińskiego jako środowisko pedagogiczno-katechetyczne*⁶³ Na kształt życia duchowego kilku pokoleń mieszkańców Zabełkowa przez 37 lat wpływał ks. Jerzy Woitzik. W latach 1958–1992 w sąsiednim Rudyszwałdzie skutecznie angażował w życie religijne swoich parafian ks. FRANCISZEK MOSZYŃSKI, wieloletni przyjaciel ks. JAN RZEPKI z Gorzyc⁶⁴. W podobny sposób przez 38 lat ks. HERMAN HEIN kształtował sumienia swoich parafian w Bolesławiu na pograniczu śląsko-morawskim. W trudnym okresie repolonizacji służył mu pomocą ks. ROMAN JAŁOWY, proboszcz z Bieńkovic, głównie w załatwianiu korespondencji w języku polskim, bo ks. Hein znał tylko język niemiecki i z trudem uczył się używanego w Bolesławiu języka morawskiego⁶⁵. Duchowni z Bieńkovic i Sudola (w dekanacie tworkowskim) rozwinęli wielkanocne dziękczynno-błagalne procesje konne (*Osterreiten*). Godzinnej jeździe przez pola (zawsze ze wschodu na zachód), w której uczestniczyli, towarzyszyły modlitwy i śpiewy wiernych (także po morawsku) oraz efektowne wyścigi⁶⁶. Dzięki stałej pracy duszpasterskiej m. i.: innymi ks. Franciszka Moszyńskiego mieszkańcy Rudyszwałdu potrafili zawsze wyrazić swoją głęboką religijność poprzez liczny udział w nabożeństwach, w trosce o kościół parafialny i swojego duszpasterza, wznoszenie kapliczek i krzyży przydrożnych oraz symboli religijnych na swoich domach⁶⁷.

Dla Kościoła katowickiego i społeczności gminy Gorzyce Śląskie zasłużył się szczególnie ks. JAN MASNY, były przedstawiciel Zgromadzenia Zmartwychwstania Pana Naszego Jezusa Chrystusa⁶⁸, człowiek o szerokich horyzontach, doktor filozofii Uniwersytetu Gregoriańskiego, a od 1927 r. duszpasterz parafii NSPJ w Rogowie nad Odrą. W 1936 r. biskup ARKADIUSZ LISIECKI powierzył mu dodatkowo funkcję zarządcy dóbr kościelnych w Kokoszycach. Przystąpił on niezwłocznie do remontu budynku pałacowego⁶⁹. W parafii rogowskiej opiekował się różnymi organizacjami katolickimi: III Zakonem św. Franciszka z Asyżu, Bractwem Matek Chrześcijańskich, Kongregacją Mariańską Panien, Katolickim Stowarzyszeniem Mężów, Bractwem Różańcowym, Dziełem Dzieciństwa Jezusowego, Bractwem

⁶³ A. BINDACZ, *Dzieje parafii Matki Boskiej Różańcowej w Sudole*, Racibórz 2005, s. 22–23, 25–28.

⁶⁴ *Rocznik Kościelny Śląska Opolskiego*, Opole 1959, s. 186; *Rocznik Diecezji Opolskiej*, Opole 1993, s. 124.

⁶⁵ *130 lat kościoła w Bolesławiu 1877–2007. Gazetka Jubileuszowa*, s. 3.

⁶⁶ Zob. BINDACZ, *Dzieje parafii Matki Boskiej Różańcowej w Sudole*, s. 62–67. Por. <http://www.turystyka.gazeta.pl/> (29 X 2009).

⁶⁷ <http://www.raciborz.com.pl> (29 X 2009).

⁶⁸ Zgromadzenie założył w 1836 r. w Paryżu człowiek świecki, Bogdan Jański. Celem wspólnoty jest dążenie do zmartwychwstania społeczeństwa poprzez głoszenie Misterium Paschalnego, głównie w kościelnych apostołatach posługi parafialnej i przez wychowanie chrześcijańskie. Zob. B. ŁOZIŃSKI, *Leksykon zakonów w Polsce. Informator o życiu konsekrowanym*, Warszawa 1998, s. 125.

⁶⁹ P. PORWOŁ, *Kokoszyce — oaza ciszy. Z dziejów Archidiecezjalnego Domu Rekolekcyjnego im. bpa Stanisława Adamskiego w Wodzisławiu Śl.–Kokoszycach*, Katowice 2008, s. 43, 64.

Serca Jezusowego, Papieskim Dziełem Rozkrzewiania Wiary i Katolickim Stowarzyszeniem Młodzieży Męskiej. Dążył do tego, aby wymienione z nazwy grupy parafialne służyły ludziom w budowaniu wspólnoty, w której mogliby przeżywać nadzieję, pokój i radość — dary, którymi Chrystus Zmartwychwstały pragnął się z nimi dzielić. Udzielał się społecznie, w czym naśladował na omawianym terenie ks. FRANCISZKA KAŁUŻĘ — jednego z pionierów spółdzielczości⁷⁰. Ks. Masny był członkiem Spółdzielczo-Pożyczkowej Kasy [FRYDERYKA WILHELMA] REIFFEISENA w Rogowie nad Odrą i spółdzielni mleczarskiej w Bełsznicy. W Banku Reiffeisena w Katowicach został wybrany na przewodniczącego Rady Nadzorczej oraz członka Komisji Rewizyjnej w Zakładach Mleczarskich w Katowicach⁷¹. Zorganizowani przez niego mieszkańcy składali swoje oszczędności we wspólnej kasie, dzięki czemu niektórzy z nich mogli je potem pożyczyć i zainwestować. Rękojmnią powodzenia tego dzieła było zaufanie parafian do swego proboszcza, który dbał także o podniesienie wśród mieszkańców swojej parafii wiedzy agrotechnicznej i zootechnicznej. Mówił im o tym nawet z ambony. Największym jednak osiągnięciem ks. Masnego było wybudowanie w Bełsznicy wielkiej mleczarni z parkiem maszynowym sprowadzonym z Danii, kierowanej przez JÓZEFA ZAWADZKIEGO, wykształconego — dzięki jego wsparciu finansowemu — w szkole mleczarskiej. Ks. Masny myślał też o powiększeniu areалу sadów śliwkowych, zbudowaniu wielkiej suszarni śliwek oraz sprzedawaniu ich w kraju i zagranicą. Patronował też miejscowym drużynom: piłkarskiej, szachowej i tenisa stołowego; przyczynił się do rozwoju teatru amatorskiego oraz popierał koncerty leśnie na Konradowej Górcie lub w „Dąbkach” na Rogowskiej Kępie⁷²

W Tworkowie rozwinął swoją działalność „Piaś”, czyli ks. JÓZEF GREGOR, działacz narodowy i społeczny, pisarz, poeta i autor prac naukowych, człowiek o w pełni ukształtowanym polskim poczuciu narodowym⁷³. Ten *polihistor in Silesiacis* był jednym ze współzałożycieli Towarzystwa Górnośląskiego (1880), dla którego ułożył znaną pieśń *Długo Śląsk nasz ukochany*, śpiewaną na melodię *Jeszcze Polska nie zginęła*. W tej programowej aż do plebiscytu pieśni Górnoślązaków znalazły się ważne jego stwierdzenia—hasła: „(...) Gdzie miłość, jednota, / Tam też i ochota. / Wiare ojcowską zachować, / Wspomagać bliźniego, / Cnoty, nauki pilnować / Powinność każdego, / Kto oświatę szerzy, / W lepszą przyszłość wierzy, / Nie lęka

⁷⁰ JAKUBCZYK, *Skarby historii, kultury i sztuki gmin pogranicza Gorzyce i Dolna Lutynia*, s. 105.

⁷¹ *Masny Jan*, w: MYSZOR (red.), *Słownik biograficzny duchowieństwa (archi)diecezji katowickiej*, s. 243.

⁷² Por. Z. KLON, *Historia Rogowa nad Odrą*, Bielsko-Biała 1990, z. 2, s. 52–55 (mps w posiadaniu autora).

⁷³ M. PATER, *Gregor Józef*, w: TENŻE (red.), *Słownik biograficzny katolickiego duchowieństwa śląskiego XIX i XX wieku*, Katowice 1996, s. 119; TENŻE, *Duchowieństwo katolickie wobec spraw polskich na Górnym Śląsku (1891–1914)*, Katowice 2004, s. 40, 367; BINDACZ, *Tworków wczoraj i dziś*, s. 136–137.

się trudu, / Ten przyjaciel ludu. (...)”⁷⁴. W 1904 r. — po otrzymaniu przez WOJCIECHA KORFANTEGO mandatu do niemieckiego parlamentu — wydrukował u MIARKI w Mikołowie pierwszą polską mapę Górnego Śląska z uwzględnieniem relacji językowych⁷⁵. Wcześniej, gdy w 1903 r. Odra wylała i powódź była groźna, wydał u SCHIMITZKA w Raciborzu szczegółowo opracowaną broszurę pt. *Die Überschwemmungen an der oberen Oder und die Hilfeaktion (Powódź na górnej Odrze i akcja pomocy)*, zaś w 1908 r. — w „Oberschlesische Heimat” — ogłosił biografię swojego poprzednika pt. *Augustin Welzel und seine ober-schlesische Geschichtswerke (Augustyn Welzel i jego górnośląskie dzieło historyczne)*. Później pisał artykuły do „Głosów z nad Odry”, broniąc — jako znawca — polskiej gwary na Śląsku. Jak słusznie zauważył ks. Emil Szramek, „ks. Gregor dla siebie mało potrzebował. Za to był szczodry dla innych. Szczególne wyrozumienie miał dla spraw kulturalnych i oświatowych”⁷⁶. W 1912 r. w Towarzystwie Śląskiej Pomocy Naukowej w Katowicach złożył 3000 marek niemieckich w celu rozpisania konkursu na pracę naukową o sprawach górnośląskich. Wybuch I wojny światowej pokrzyżował jednak ten zamysł tworkowskiego proboszcza, który w 1917 r. przekazał złożoną na ten cel kwotę Towarzystwu Oświaty im. św. Jacka w Opolu. Pieniądze posłużyły ks. Szramkowi do finansowania „Głosów z nad Odry”. W 1925 r. założył w Tworkowie Polski Związek Katolickiej Młodzieży Wiejskiej. Po podziale Górnego Śląska w 1922 r. ks. Gregor nie skorzystał z prawa, aby przenieść się do diecezji katowickiej, bo ten „kapłan skądinąd godny szacunku” uważał, że należy pozostać na Opolszczyźnie. Jako duszpasterz był on skłonny do rygoryzmu — był zawsze poważny i lubił samotność. Ludzie go szanowali jako pobożnego ojca duchownego. Z parafią tworkowską był on zupełnie zżyty i znał tam każde dziecko. Wrogów nie miał żadnych. Pozostał wśród swoich parafian aż do śmierci⁷⁷.

Działalność kilku księży znad Odry i Olzy w XX stuleciu została też dostrzeżona i uhonorowana wyróżnieniami kościelnymi, samorządowymi i państwowymi. Wszyscy jednak pracujący tu duszpasterze — rzetelni i zorganizowani — dbali o sprawny przekaz nauczania pasterskiego biskupów; zajmowali się wprowadzaniem uchwał Soboru Watykańskiego II i zasad katechizmu Kościoła katolickiego w życie wspólnot parafialnych; organizowali millennium chrześcijaństwa w Polsce i peregrynacje kopii cudownego obrazu Matki Bożej Częstochowskiej; angażowali się w służbie pokoju, sprawiedliwości i solidarności; w ramach katechezy szkolnej i przykościelnej wychowywali młodych ludzi do wiary oraz solidnego podejścia

⁷⁴ E. SZRAMEK, *Wspomnienia pośmiertne. Ks. proboszcz Józef Gregor*, „Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk na Śląsku” (Katowice 1929), t. I, s. 254, 256.

⁷⁵ H. OLSZAR, *Mapa Górnego Śląska w opracowaniu ks. Józefa Gregora*, „Wiadomości Archidiecezjalne” 62 (1994), nr 8, s. 460–461.

⁷⁶ SZRAMEK, *Wspomnienia pośmiertne. Ks. proboszcz Józef Gregor*, s. 257.

⁷⁷ *Tamże*, s. 256–258; BINDACZ, *Tworków wczoraj i dziś*, s. 96.

do pracy i obowiązków, czyli śląskiego lekarstwa na tradycyjne polskie wady, jak pieniactwo i słomiany zapał; oczyszczali swoich wiernych z grzechu egoizmu i otwierali ich serca na potrzeby bliźnich; troszczyli się zwłaszcza o tych, którzy ucierpieli materialnie i duchowo w wyniku działań wojennych i klęsk żywiołowych.

Wśród wielu osób i instytucji wspierających biskupów: katowickiego i opolskiego w wykonywaniu pasterskiej posługi na pograniczu obu diecezji w XX stuleciu, szczególną rolę spełniali dziekani, stojący na czele zespołu kilku sąsiednich parafii, złączonych ze sobą więzami regionalnymi i wspierających się wzajemnie w dziele uświęcenia Ludu Bożego. Dzekani jako przedstawiciele prezbiterium należeli zarazem do ich najbliższych i najbardziej zaufanych współpracowników. Urząd dziekana wodzisławskiego pełnił ks. Alojzy Latusek z Rogowa nad Odrą⁷⁸ Biskupi — wrocławski, a następnie opolski — mianowali dziekanami dekanatu tworkowskiego księży: MICHAŁA KOSELLKA⁷⁹ i ks. dra Józefa Przywarę z Raciborza-Sudoła⁸⁰; ks. JANA EWANGELISTĘ MELZERA⁸¹ i ks. JÓZEFA KAMPKĘ z Wojnowic⁸²; ks. TEODORA WŁOKĘ z Tworkowa; ks. EDWARDA WRÓBLA⁸³ i ks. ANTONIEGO HOSZKA z Bojanowa⁸⁴; ks. ALOJZEGO WOLNEGO z Krzyżanowic⁸⁵; ks. JAN KANIĘ⁸⁶ i ks. ANDRZEJA ZOŁOŃSKIEGO z Bieńkowic⁸⁷ oraz ks. HUBERTA MIKOŁAJCA z Zabełkowa⁸⁸ Dziekanami dekanatu gorzyckiego byli księża: Jan Rzepka, EDWARD WIECZOREK i Ginter Lenert⁸⁹. Zaszczytnym tytułem Prałata Jego Świątobliwości byli obdarowani księża: Jan Rzepka z Gorzyc Śląskich, Gerard Nowiński z Turzy Śląskiej i ADAM IGIELSKI z Rudyszwałdu⁹⁰ Tytułem radcy duchownego uhonorowano ks. Franciszka Kałużę z Rogowa nad Odrą (1912), ks. Jerzego Woitzika

⁷⁸ Latusek Alojzy, w: MYSZOR (red.), *Słownik biograficzny duchowieństwa (archi)diecezji katowickiej*, s. 211.

⁷⁹ *Handbuch des Bistums Breslau und senes Delegatur-Bezirks für das Jahr 1913*, Breslau [1913], s. 92; Breslau [1920], s. 99.

⁸⁰ *Rocznik Diecezji Opolskiej*, Opole 1990, s. 69; Opole 1994, s. 184; Opole 1998, s. 165.

⁸¹ *Handbuch des Bistums Breslau*, Breslau [1922], s. 90; Breslau [1926], s. 99; Breslau [1928], s. 102; *Handbuch des Erzbistums Breslau für das Jahr 1932*, Breslau [1932], s. 107; Breslau [1934], s. 105.

⁸² *Handbuch des Erzbistums Breslau*, Breslau [1935], s. 106; Breslau [1939], s. 116; *Rocznik Ordynariatu Śląska Opolskiego*, Opole 1953, s. 159.

⁸³ *Rocznik Diecezji Opolskiej*, Opole 1986, s. 244; Opole 1988, s. 81.

⁸⁴ BINDACZ, *Tworków wczoraj i dziś*, s. 89; *Rocznik Kościelny Śląska Opolskiego*, Opole 1959, s. 185; Opole 1963, s. 187; *Rocznik Diecezji Opolskiej*, Opole 1993, s. 123.

⁸⁵ *Rocznik Kościelny Śląska Opolskiego*, Opole 1968, s. 134; Opole 1974, s. 277.

⁸⁶ <http://www.ggn.kuria.gliwice.pl/> (3 VII 2012).

⁸⁷ *Rocznik Diecezji Opolskiej*, Opole 2000, s. 484.

⁸⁸ *Rocznik Diecezji Opolskiej*, Opole 1998, s. 168.

⁸⁹ *Katalog Diecezji Katowickiej*, Katowice 1981, s. 97; 1986, s. 177; *Schematyzm Archidiecezji Katowickiej*, Katowice 1993, s. 169.

⁹⁰ *Katalog Diecezji Katowickiej*, Katowice 2001, s. 679, 700; *Rocznik Diecezji Opolskiej*, Opole 1998, s. 167.

z Zabełkowa (1955), ks. FRANCISZKA JANTE z Bojanowa (1955) i ks. Józefa Kampkę z Wojnowic (1955)⁹¹. Ks. Teodora Walentę z Gorzyc Śląskich odznaczono w 1930 r. Krzyżem na Śląskiej Wstędze Waleczności i Zasługi oraz Złotym Krzyżem Zasługi I klasy za pracę społeczno-narodową w okresie powstań i plebiscytu górnośląskiego oraz za lojalność wobec Rządu Drugiej Rzeczypospolitej i władz administracyjnych województwa śląskiego⁹². Z kolei ks. Józef Gregor z Tworkowa nosił z dumą Krzyż Rycerzy Bożego Grobu, przyznany mu przez Patriarchat Jerozolimski „za hojną dla miejsc świętych złożoną jałmużnę”⁹³. W uznaniu zasług Złotym Krzyżem *Pro Ecclesia et Pontifice* został odznaczony ks. Robert Wałach ze Skrzyszowa⁹⁴. Księża: JANUSZ RUDZKI (wikariusz z Rogowa nad Odrą) w 2000 r., HILARY BY-WALEC (emerytowany proboszcz z Czyżowic) w 2001 r., Ginter Lenert (proboszcz z Gorzyc Śląskich) w 2002 r. i Gerard Nowiński (proboszcz z Turzy Śląskiej) w 2004 r. zostali wyróżnieni tytułami „Człowieka o Złotym Sercu”, przyznanymi im za kreowanie życia społeczno-kulturalnego w gminie Gorzyce Śląskie⁹⁵. Z kolei księża: Gerard Nowiński w 2006 r. i Ginter Lenert w 2009 r. otrzymali tytuły honorowe i statuetki „Gorzyckiej Perły” za szczególną otwartość na porozumienie, zgodę, wzajemne zrozumienie i współpracę dla dobra wspólnego⁹⁶. Swoją ulicę w Skrzyszowie ma ks. Robert Wałach⁹⁷, zaś w Wodzisławiu Śląskim — ks. Ewald Kasperczyk⁹⁸. Patronem Szkoły Podstawowej w Turzy Śląskiej jest ks. Ewald Kasperczyk⁹⁹. Publicznemu Gimnazjum w Czyżowicach — uchwałą Rady Gminy Gorzyce Śląskie z 15 października 2009 r. — nadano imię ks. dra GUSTAWA KLAPUCHA, człowieka, który w dzieciństwie i na emeryturze był mieszkańcem Czyżowic, a dla mieszkańców Tarnowskich Gór stał się Honorowym Obywatelem i autorem monografii pt. *Ścieżka na wspólnej drodze*¹⁰⁰. Wszystko, co robił w kapłaństwie, było perfekcyjne. Każda akcja charytatywna, którą zainicjował, była doskonale zorganizowana i przyniosła wymierną pomoc, każde wypowiedziane słowo było przemyślane i osiągało swój cel — zapadało głęboko w serca słuchaczy. Do legendy przeszły podróże, których był organizatorem i przewodnikiem. I te do Ziemi Świętej i Włoch, i te po Śląsku i Ziemi Lubelskiej. Barwnością opowieści o odwie-

⁹¹ JAKUBCZYK, *Skarby historii, kultury i sztuki gmin pogranicza Gorzyce i Dolna Lutynia*, s. 105; *Rocznik Ordynariatu Śląska Opolskiego*, Opole 1955, s. 141–142.

⁹² *Walent Teodor*, w: MYSZOR (red.), *Słownik biograficzny duchowieństwa (archi)diecezji*, s. 432–433.

⁹³ SZRAMEK, *Wspomnienia pośmiertne. Ks. proboszcz Józef Gregor*, s. 257.

⁹⁴ *Wałach (Wallach) Robert*, w: MYSZOR (red.), *Słownik biograficzny duchowieństwa (archi)diecezji katowickiej*, s. 434.

⁹⁵ Zob. <http://www.wdk-gorzyce.pl/> (3 VII 2012).

⁹⁶ Zob. *tamże*, <http://www.gorzyce.pl/> (3 VII 2012).

⁹⁷ Zob. *tamże*, <http://katalog.pf.pl/> (3 VII 2012).

⁹⁸ *Okręg rybnicki. Mapa samochodowo-krajoznawcza*, Katowice 2005.

⁹⁹ Zob. *tamże*, <http://www.podn.wodzislaw.pl/> (29 X 2009).

¹⁰⁰ *Tarnowskie Góry 2006*², s. 219.

dzanych miejscach i fachowością opisów przewyższał przewodników i przewodniki. W czasach lizusostwa i karierowiczostwa zdecydował się na mówienie prawdy, choć z góry wiedział, że przysporzy mu to wiele kłopotów i zamknie drogę do szczytów. Dla władzy świeckiej prawdy głoszone przez niego wieściły jej rychłą utratę władzy, dla kościelnej — były zbyt nowatorskie (mimo ożywczego wpływu II Soboru Watykańskiego). Zdawał sobie sprawę ze słuszności swego postępowania i swojej wartości, był jednak pełen pokory. Głosił kazania, zanurzone w nurcie najważniejszych problemów współczesnej Polski, Śląska, Europy i świata. Był natchnieniem dla całej metropolii katowickiej. W przemówieniu, wygłoszonym ratuśzu w Tarnowskich Górach dnia 30 października 2003 r. przy wręczeniu mu Honorowego Obywatelstwa Miasta, zrobił uwagę:

Jezus mówił nam, że zawsze będą między nami biedni. Zawsze będą wśród nas ludzie poniżani w swojej godności, pozbawiani swoich podstawowych praw, usunięci lub usuwani na lub poza margines; także w demokracji, która wśród wielorakich systemów politycznych zdaje się systemem najpełniej respektującym prawa człowieka i jego godność. Najpełniej nie znaczy jednak zawsze i w pełni. Dlatego ufam, że przyznane mi przez Was wyróżnienie, które przyjmuję z szacunkiem i wdzięcznością, może stać się dla innych zachętą do działań na rzecz człowieka, jego godności i praw, lepszego dostrzegania jego potrzeb¹⁰¹

Odkrywanie roli duchowieństwa katolickiego w tworzeniu duchowej i materialnej spuścizny mieszkańców gmin położonych nad Odrą i Olzą okazuje się być doświadczeniem naznaczonym tajemnicą. Dlaczego? Bo na pierwszy rzut oka jesteśmy w tych miejscach, które dzięki ich zaangażowaniu promieniują nadal szczególnym klimatem, aurą, której na próżno szukać w jakimkolwiek zakątku świata. To niezwykła tajemnica tej ziemi, której piękno potrafi być fascynujące¹⁰². Bóg nie zapyta nas, czego oni nas nauczyli, ale jak — dzięki nim — żyjemy. Propagowanie ich spuścizny potrzebuje dobrej woli i wymaga czasu. Wymaga nie tylko dobrej atmosfery, ale i wielu sprzymierzeńców w środowisku lokalnym. Oni przeszli razem z nami „ścieżkę swojego życia” — jak zauważył ks. Gustaw Klapuch. Była to ścieżka dojrzewania na naszej przygranicznej ziemi, służby Słowu we wspólnocie Chrystusowego Kościoła, udzielania pomocy ludziom oraz obrony ich godności i przysługujących im ludzkich praw. Na tym szlaku szli obok nich — „własną swoją ścieżką” — wierni, z których wsparcia i pomocy wielokrotnie korzystali w duszpasterstwie¹⁰³

Św. JAN MARIA VIANNEY zauważył:

¹⁰¹ *Ostatnia droga Księdza Doktora Gustawa Klapucha*, „Montes Tarnovicensis” (2006), nr 22 (IX).

¹⁰² Por. J. KUREK, K. MALISZEWSKI, *Śląsk — kamień drogowy*, Chorzów 2006, s. 7.

¹⁰³ Por. A. KLAPUCH, *Ścieżka na wspólnej drodze. Wspomnienia oraz wybór kazań, przemówień i referatów*, Tarnowskie Góry 2004, s. 189.

Ksiądz ma klucze do skarbów niebieskich: to on otwiera bramę; on jest ekonomem dobrego Boga; zarządcą Jego dobór (...). Zostawicie parafię na dwadzieścia lat bez księdza, zagnieżdżą się w niej bestie (...). Ksiądz nie jest kapłanem dla siebie, jest nim dla was¹⁰⁴

Wydaje mi się, że „jest dla nas” szczególnie w czasach wolności, która jest trudnym darem. Zdaje się, że skromny naśladowca tego świętego, proboszcz gorzycki, ks. Jan Rzepka, wyraził to w swoim duchowym testamencie:

Moi drodzy i kochani Parafianie! Mnie już słyszeć nie będziecie, ale zachowajcie w sercu to, co napisałem: 1. Ja Was chrzciliśmy — zachowajcie obietnice chrztu świętego; 2. Ja głosiłem Wam kazania — nie stracie wiary świętej; 3. Ja uczyłem Was miłości do Boga — nie przekraczajcie przykazań; 4. Ja Was spowiadałem — nie pozbawiajcie się lekkomyślnie łaski uświęcającej; 5. Ja prowadziłem Was do Pierwszej Komunii Świętej — nie schodźcie z drogi do nieba; 6. Ja błogosławiłem Was przy ślubach — nie martwcie jeden drugiego, ale żyjcie w zgodzie; 7. Ja bardzo kochałem Wasze dzieci — nie zaniedbujcie ich wychowania; 8. Ja wyprowadzałem Waszych zmarłych na cmentarz — nie zapomnijcie o nich w modlitwie; 9. Ja legnę sam w grobie — nie zapomnijcie o mnie; 10. Ja mam za Was odpowiadać na sądzie [Bożym] — nie idźcie do piekła¹⁰⁵

On miał rodzinę parafialną, której służył do końca swojego życia, pomnażając jej piękno duchowe i materialne. Ziemia nad Odrą i Olzą była dla niego domem i zadaniem.

Contribution of the catholic priesthood into spiritual and material development the bordering communes Godów, Gorzyce Śląskie and Krzyżanowice in XX century

Summary

Remainder of activity the outstanding personality living in the region between Odra and Olza rivers, by learning about their life and activity, is one of the methods to shaping the patriotic attitude. There were also many catholic priests, who could shape memorable, worthy of imitate attitudes, working in 23 parishes in Katowice and Opole archdioceses on 175 km² area. There were lived almost 45.000 inhabitants (in Godów, Gorzyce Śląskie, Krzyżanowice and Krzanowice districts, Racibórz and Wodzisław Śląski towns).

It was a specific area, where the cultural influences of Poland, Moravia and Germany were in conflict, competing against each other, but also enriched each other. Priests were on duty in social services as a national, political even scientific activities. During the historical turning points they were learning members of the church how to show the love to the silesian region and to tradition of previous generations. They remind about the history and the role of family and other spiritual values. Priests developed the devoutness, the eucharistic

¹⁰⁴ B. NODET, *Le curé d'Ars. Sa pensée — Son Coeur*, Paris 1995, s. 98–100.

¹⁰⁵ *Słowa z testamentu ks. Jana Rzepki* (odpis rękopisu w posiadaniu autora).

and Marian spirituality. They attracted of the beauty of the material and spiritual culture and beloved polish language. Simply helped many people, defended their dignity.

Promoting of the priesthood inheritance needs time and good will of many allies in the local communities. Those who “were passed by” needs the attention and repay the obligation by the members of the church, who took, many times, their help and support in ministry.